

STUDIA IURIDICA MONTENEGRINA

ČASOPIS STUDIA IURIDICA MONTENEGRINA

Glavni i odgovorni urednik prof. dr Zoran Stojanović
(*Editor-in-Chief*)

Redakcija prof. dr Zoran Stojanović (Podgorica)
(*Editorial Board*) prof. dr Olivera Vučić (Beograd)
prof. dr Vilim Bouček (Zagreb)
prof. dr Slobodan Panov (Beograd)
prof. dr Marko Petrak (Zagreb)
prof. dr Davorin Lapaš (Zagreb)
prof. dr Marija Karanikić Mirić (Beograd)

Izdavački savjet akademik Dragan K. Vukčević, predsjednik
(*Editorial Council*) akademik Đorđije Borozan
akademik Viljem V. Smirnov
prof. dr em. Mihajlo Dika
prof. dr Budimir P. Košutić
prof. dr Miodrag Orlić

Sekretar mr Andrej Bracanović
(*Secretary of Editorial Board*)

Priprema za štampu Bojan R. Popović
Prepress Medeon, Podgorica

Izdavač FPN UDG
Publisher Ul. Oktoih br. 1
Podgorica
e-mail: sim@udg.edu.me
web: <http://studiaiuridica.me/>

Časopis izlazi dva puta godišnje

SADRŽAJ

ČLANCI:

RODOLJUB ETINSKI

Slučaj Renckhoff i preoblikovanje neprofitnog korišćenja interneta . . . /7/

SLOBODAN I. PANOV

Porodični zakoni Crne Gore i Srbije: skica komparativne analize . . . /31/

MARKO PETRAK

Kodificiranost građanskog prava u Jugoistočnoj Europi —
pouke za Crnu Goru . . . . . /51/

JELENA ĐURIŠIĆ

Krivično djelo proganjanje u krivičnom zakonodavstvu Crne Gore . . /89/

BOJAN BOŽOVIĆ

Međunarodna nadležnost za online potrošačke ugovore
u Evropskom međunarodnom privatnom pravu . . . . . /103/

PRIKAZI:

ANDREJ BRACANOVIĆ

Bart Wauters and Marco de Benito,
The History of Law in Europe: An Introduction . . . . . /117/

IZ PRAVNE ISTORIJE

Slučaj izricanja smrtne kazne strijeljanjem iz 1853. godine . . . . . /123/

IN MEMORIAM

Akademik Slobodan Perović (1932–2019) (Akademik Zoran Rašović). . /131/

Bart Wauters and Marco de Benito,
*The History of Law in Europe:
An Introduction*, Edward Elgar
Publishing Ltd. Cheltenham, 2017.

Proučavanje evropske pravne tradicije, osim historiografske, ima i dodatnu vrijednost koja je usmjerena na povezivanje ustanova, principa i vrijednosti prošlosti sa savremenim pravnim problemima i podvigom za njihovim eventualnim rješavanjem. Na tom putu knjiga *The History of Law in Europe: An Introduction* profesorâ segovijanskog IE Univerziteta, Barta Wautersa i Marca de Benita, na 190 strana donosi sintezu evolucije zapadnoevropskog prava, ali i dragocjen pregled načina na koje je pravo razumijevano u kontekstu evropskog političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog razvoja. Knjiga nakon uvoda, kroz šest krupnih poglavlja, od kojih svako ponaosob prati razvoj četiri pojedinačna izvora prava — pravnu nauku, zakonodavstvo, sudsku praksu i običajno pravo — poteže od rimskih pravnih temelja, preko srednjevjekovnog prava, sve do savremene ekspanzije engleskog na američko i kontinentalno evropsko pravo. Nakon supstancijalnog izlaganja kroz šest rečenih poglavlja, ova knjiga nudi i epilog sa vrijednim zaključcima o mjestu evropskog prava među današnjim velikim pravnim sistemima, čemu slijedi vrijedna uputa literature za dalja čitanja, kao i *index rerum et personarum*.

Prvo poglavlje nosi jednostavan naslov 'Rimsko pravo' (*Roman Law*) i čitaocu daje uvid u rimskopravne temelje evropskog prava, doduše na jedan veoma svjež i od istorijskog materijalizma potpuno oslobođen način, insistirajući na razumijevanju evropskog prava kao zajedničkog jezika ("*shared language*") za različite društvene i političke zajednice, ne gubeći ni na trenutak značaj i posebnosti nacionalnih, odnosno lokalnih pravnih sistema. Takav pristup svojevrsna je apologija izostavljanju ranijih pravnih tradicija na evropskom kontinentu, kao što je antičko atinsko pravo i dr. Stavljajući u prvi plan kodifikatorski rad cara Justinijana posebno ističući istorijsku pozadinu *Digesta*, ali i značaj koji *Corpus Iuris Civilis* ima za ukupno evropsko pravo. Za autore je istorija rimskog prava, od arhajskog perioda do dominata, u drugom planu. Doduše, njen je, veoma jasan, ali jezgrovit pregled dat u ovom poglavlju. Prvo poglavlje okončano

▪ Saradnik u nastavi na predmetu Rimsko privatno pravo i Pravna istorija, Fakultet pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica. e-mail: andrej.bracanovic@udg.edu.me

je zasebnim razmatranjima o evoluciji rimskog prava, čime autori pokazuju njegovu elastičnost, spremnost na promjenu uslovljenu promjenama društvenih zahtjeva i potreba uopšte.

Drugo poglavlje 'Rani Srednji vijek' (*The Early Middle Ages*) početno se bavi germanskim plemenskim osvajanjima uz kratak pregled opštegermanskog prava kao novom, počesto i agresivnom, varvarskom pojavom. Ovim poglavljem Wauters i de Benito daju veoma koristan prikaz ne samo pojave novog pravnog supstrata na evropskom tlu, već i vrlo suptilno primjećuju da se nova pravna retorta seli, iz dotad tradicionalne mediteranske, u prekorajnsku oblast, koja će i obilježiti naredna stoljeća. Ključna dva sljedeća podnaslova bave se pitanjem kako je običajno i diversifikovano pravo varvarskih zakonika donijelo u srednjevjekovnu Evropu netipični princip personalne primjene prava, kroz razmatranja tzv. *leges barbarorum* i *leges romanorum*, ali i suda jednakih u engleskom pravu ("iudicium parium"), kao i kako je kroz kapitularije i kodifikaciju kanonskog prava došlo do ublažavanja tog personalnog principa u primjeni. Ova dva potpoglavlja i simbolički nose naslove 'Različitosti' (*Diversity*) i 'Jedinstvo' (*Unity*). Ovo poglavlje zaokruženo je kratkim osvrtom na feudalno uređenje društva.

Treće poglavlje ove knjige autori su naslovili 'Pozni Srednji vijek' (*Late Middle Ages*). ovo poglavlje fokusirano je — nakon uvodnih napomena o ekonomiji, političkim institucijama, Crkvi, te nauci i kulturi — na opšte evropsko pravo, tzv. *ius commune*. Autori nam, kroz veoma jezgrovito i bez ponekad u literaturi uobičajene glorifikatorske patetike, kazuju o novom otkriću i revalorizaciji rimskog prava u sjevernotalijanskim gradovima, kazuju o novoj paradigmi u Evropi koje, za razliku od pravnog partikularizma i principa personaliteta, vode u stvaranje jednog, zajedničkog i, iako neformalno, opšteprimjenjivog sistema normi i vrijednosti. Posebnu vrijednost ovog dijela čini potpoglavlje koje se bavi naročito značajnim pitanjem odnosa između Opšteg prava i onog što se naziva *ius proprium*, čime se daje poseban značaj razumijevanja pojedinačnog prava, bilo da je ono vezano za pojedinca ili određenu grupaciju ili zajednicu. Administriranje pravde i odnos prema običajnom pravu, kako na kontinentu, tako i na britanskom ostrvlju zaokružuje ovo pregnantno izlaganje.

'Ranomoderno doba' (*The Early Modern Age*) naslov je četvrtog poglavlja ove knjige. Nakon kraćeg uvodne skice o ranomodernoj evropskoj istoriji, uokvirene temama moderne države, uticaja religije na pravo, kao i opštih ekonomskih uslova, Wauters i de Benito nam daju briljantan uvid u to kako su pravni humanizama i Salamankanska škola, zajedno sa onim što najčešće nazivamo rimsko-nizozemsko pravo i *usus modernus Pandectarum*, stvorili novu, nerijetko većma teorijsku negoli praktičnu, jurisprudenciju. Čini se da je za čitaoca, naročito onog zainteresovanog za procese više nego za događaje, od posebnog značaja kazivanje o transformaciji sudske pravozaštite na kontinentu (kroz primjer znamenitog Reichskammergericht), te o svojevrsnom okoštavanju engleskog običajnog prava (*Common*

Law). Cjelokupno poglavlje okončano je naročito vrijednim potpoglavljem koje se bavi važnošću naučne obrade nacionalnih prava u referentnom vremenskom periodu.

Petim poglavljem imenovanim 'Građansko doba' (*The Burgeois Age*) otpočinju sistematsko izlaganje moderne evropske pravne istorije, pa stoga ne čudi što je istorijskim okolnostima ovog perioda srazmjerno dato više pažnje nego što je to slučaj u prethodnim poglavljima. Autore u tom smislu interesuje i opšti istorijski i ekonomsko-politički kontekst uzburkane Evrope, ali i naročito ideološki uticaj prosvjetiteljstva na društvo i na pravo. Prepoznajući projekte građanskih zakonika kao novi zamajac evropskoj jurisprudenciji baziranoj na prosvjetiteljstvu, autori ni na trenutak ne dopuštaju da i sami budu zavedeni takvim ideološkim premisama, već jasno priznaju da je baš u epohi građanskih kodifikacija pandektistička doktrina najznačajnije generisala svoj uticaj. Na ovom mjestu posebno i detaljno je obrađen ukupni Napoleonov kodifikatorski rad, kao egzemplarni prikaz kodifikacionih djelatnosti širom Evrope, s posebnim osvrtom na *Code civile* (1804). Nasuprot njemu, ovo poglavlje razmatra i dva kontra-modela, koje svrstavamo u tipične „čisto“ pandektističke projekte, a to su *Bürgerliches Gesetzbuch* (1900) i *Schweizerisches Zivilgesetzbuch* (1912). Ujedno ovo poglavlje ispituje značaj egzegetske pravne škole, istorijskopravne škole i pandektistike na ukupan razvoj modernog prava u Evropi.

Zasebno, šesto poglavlje, pod naslovom 'Englesko opšte pravo' (*Common Law*) obrađuje specifičnosti engleskog u odnosu na ostalo evropsko pravo, te naročito determiniše razloge za uobličavanje i jačanje razlika u odnosu na kontinent, uprkos „činjenici da je oko 1100. godine ukupna slika bila posve slična“. Polazeći od najdublje introspekcije anglo-saksonsanskog i nešto mlađeg, normanskog perioda, autori nam, kroz analizu sistema writova, daju ključ za razumijevanje porijekla osnovne systemske razlike koji leži u principu — pravni lijekovi prethode pravima. Kroz ispitivanje uspona tzv. prava pravičnosti (*equity law*), autori primjećuju i jačanje rigidnosti ovog pravnog sistema. Ovome slijedi izlaganje o ostrvskom zakonodavstvu i specifičnostima jurisprudencije. Naročito je zanimljivo posljednje potpoglavlje koje se bavi ekspanzijom engleskog prava u Evropi, Sjedinjenim Američkim Državama i u Škotskoj.

Mora se priznati da ova knjiga, budući da joj sâm obim to ne dozvoljava, može ostaviti nejasnoće onima koji ne poznaju makar osnovne opšte evropske društvene istorije, a naročito onima koji nijesu utemeljeni na evropocentričnom diskursu. U tom smislu i sami autori prepoznaju dva izazova koje ova knjiga može postaviti pred čitaoca. Prvi nastaje iz činjenice da je fokus knjige na istoriji pravnih izvora sa blagim naglaskom na jurisprudenciju, tako da se čini da autori često skreću u teorijska kazivanja. Ovaj je izazov donekle prevaziđen pojedinačnim primjerima koji su i dati upravo u svrhu kazivanja jedne stvarne, životne istorije prava, a ne apstrakte i zatvorene u razmatranja učenjaka. Drugi je izazov sasvim praktične prirode, budući

da njen vremenski opseg obuhvata više od dvije i po hiljade godina sa mnogo različitih ličnosti, koncepata, institucija da bi „bio potreban cijeli jedan život da se svi oni detaljno opišu“.

Bilo kako bilo, ova će knjiga svojim elegantnim uporednim metodom kazivanja, jasnim jezikom oslobođenim ideoloških konotacija, kao i aktualizacijom ovih tema u savremenoj Evropi, privlačiti pažnju i pravnih učenjaka i studenata koji zahtijevaju upotrebljiv akademski priručnik za razumijevanje nastanka, oblikovanja i razvoja prava u Evropi. Konačno, upravo i ne čudi da su se autori odlučili da na samom početku čitaoca pozdrave kratkom, ali snažnom salutacijom s početka Justinijanovih Institucija — *Cupidae legum iuventuti*.